CONCEPTUALIZAREA ANTONIMICĂ – MODALITATE DE STRUCTURARE DISCURSIVĂ

Daniela Gheltofan
(Universitatea de Vest din Timişoara)
danielagheltofan@yahoo.com

Antonymic Conceptualization – A Model of Discursive Structuring
In this study, we argue that antonymy is a universal linguistic and cognitive phenomenon that points to general or national pattern behaviours that are difficult to identify and clarify. To decipher these cultural and linguistic behaviours, we have focused on cognitivism, delimiting the "antonymic concept". We have suggested interpreting *antonymic conceptualization as a way of conceptual-discourse structuring*. This was applied to the postmodern fiction text *Nepoata lui Dali* by Simona Constantinovici (2009). Thus, by analysing the antonymic concept *viaţă-moarte* (life-death) as a discourse macro-intention we show that narrative expansion and text construction are also done on a conceptual-antonymic basis, which shows the importance of antonymic cohesion in discourse structuring. Finally, based on the conceptual-literary plane provided by the antonymic contexts and the corpus of conceptual phrases excerpted from the novel, we have succeeded in isolating *conceptual-auctorial metaphors* concerning "viaţa" (life) and "moarte" (death) and *conceptual-literary networks* of "viaţă" (life) and "moarte" (death). Based on them, we supply a model of *discourse configuration based on the antonymic concept* in the novel analyzed.

Keywords: *concept, conceptual analysis, conceptual antonymy, antonymic concept, antonymic conceptual projection*

Devenind un obiect de investigaţie al lingvisticii cognitive, *conceptul* este supus unor varii analize şi tipologizării dintre care, în prezentul studiu, vom face referire la *conceptul antonimic* (Gheltofan 2012). Recurgem la această unitate a aparatului terminologic cognitiv cu scopul de a demonstra complexitatea *mecanismelor lingvocognitive de natură compoziţional-antonimică* în structurarea unui text literar. În general, vorbim despre *antonimie conceptuală*, care, în opinia noastră, ajută la percepţia complexă şi completă asupra lumii şi care corespunde nivelului de bază al mentalului uman, încercând, aici, să ne raportăm la conceptul antonimic *viaţă-moarte*.

S-a demonstrat faptul că antonimele sunt unităţi lexicale care se achiziţionează timpuriu, deoarece copiii înţeleg exact aceste cuvinte: *mare-mic, tânăr-bătrân, frumos-urât, bine-rău* etc., ceea ce le face să fie esenţiale în interacţiunea cu părinţii şi cu întreaga comunitate. De aceea, în spiritul ideilor cognitiviste, tindem să apreciem că, în legătură cu contrastul sau binarismul semantic, există o parte pre-conceptuală, pre-lingvistică (*cf.* Kubrjakova-Dem'jankov 2007: 15), dificil de explicat, ce îi conferă opoziţiei un statut de *prototip* la nivel cognitiv, nu numai la cel lingvistic, prin care se poate motiva conceptualizarea de tip antonimic la o vârstă foarte fragedă.

Frame-ul de tip antonimic sau bazat pe opoziţia semantică explicită sau implicită este fundamental în înţelegerea limbii şi a lumii. La început, el apare într-o formă simplă, comună, dar nu banală, ci numai la nivel de aparenţă, întrucât se creează doar „premisa" de la care se conturează şi se dezvoltă conceptele majore. Este suficient să ne gândim la conceptul *bine-rău*, cu care putem să definim orice (*cf.* metoda „diferenţialului semantic" a lui Ch. Osgood, *apud* Sârbu 1977: 103).

Propunând aproape 60 de universalii semantice primare în urma unor diverse studii contrastive, cercetătorii A. Wierzbicka şi C. Goddard (1995: 41) au inclus doar următoarele lexii în rândul însuşirilor: *good, bad, big, small*, corespondente ale cuplurilor antonimice: *good-bad, big-small*. În consecinţă, se acordă atenţie orientării şi evaluării de tip binar sau axiologic. În

BDD-A8587 © 2013-2014 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:13:39 UTC)

viziunea cercetătorilor amintiţi, termenii opozabili menţionaţi, precum şi conceptele ca „viaţă", „moarte" sunt prezente în toate culturile primitive şi neprimitive. În plus, din acelaşi articol, reţinem că diferenţele culturale constau în modul în care sunt conceptualizate *structurile comune* ale societăţilor lingvoculturale. Totodată, inexistenţa unui concept într-o cultură nu înseamnă inferioritatea ei faţă de altă cultură, dar nici superioritatea acesteia.

În lumina acestor considerente, vom încerca să investigăm conceptul antonimic „primar" *viaţă-moarte* într-un text integral, de proporţii mari, arondat discursului literar-artistic, pentru a susţine ideea că putem vorbi de *conceptualizare antonimică*, ca modalitate de structurare discursivă. Mai ales că „binary contrast is an extremely powerful organizing principle in perception and cognition and therefore also a very efficient tool in argumentation, narration, explanation and description" (Paradis-Willners 2011: 370).

Metoda de lucru presupune extragerea unui corpus de contexte antonimice din textul analizat, a unui corpus de fraze conceptual-artistice, conducerea parţială a unei analize conceptuale (vezi şi Gheltofan 2012), utilizarea şi identificarea unor elemente specifice discursului şi configurarea conceptual-discursivă a textului.

În esenţă, vom încerca o abordare de pe poziţii cognitiv-stilistice, fundamentată pe corpusul (lingvo-) stilistic al discursului narativ şi pe câmpul conceptual descris sau subscris cuplului antonimic investigat.

În viziunea noastră, conceptul antonimic stratificat *viaţă-moarte* nu reprezintă numai realitatea exterioară, referentul ontologic, ci şi îl defineşte, clasificându-l şi calificându-l. În discursul literar, planul (lingvo-) referenţial este o construcţie proprie, particulară, distinctă şi, în consecinţă, conceptul antonimic amintit va avea o configurare personalizată.

Textul/discursul literar are, în opinia noastră, o pregnantă dimensiune de tip (lingvo-) conceptual, astfel că întreaga structură – strategia povestirii, formă, temă, personaj, întâmplare, realitate-ficţiune etc. – este proiecţia conceptuală implicită şi/sau explicită a scriitorului, care adoptă un stil personal de expunere artistică. Deoarece textul-suport ales este scris la persoana I, autorul se confundă cu naratorul şi cu personajul principal, ceea ce ne obligă să afirmăm că, în final, planul conceptual poate să aparţină oricui dintre instanţele discursului literar, iar realizarea lingvistică şi artistică aparţine, firește, autorului.

Pe linia descrisă în studiile cognitiviştilor, structura conceptual-discursivă a textului literar se compune din: planul conceptual (= de idei), intenţia conceptual-discursivă, construcţia lingvistică particulară a textului (ceea ce formează idiostilul, expresia lingvistică auctorial-literară), construcţia stilistico-metaforică a textului, pattern-uri discursive particulare (chiar şi generale), „recipiente" şi „imagini-scheme" organizate ierarhic (după Lakoff 2006, „image-schemas" reprezintă un procedeu de analiză a metaforelor conceptuale) etc. Ca atare, încercăm să urmărim şi aceste componente în analiza conceptuală.

Textul propus spre analiză este romanul postmodernist *Nepoata lui Dali* (mai departe ND), de Simona Constantinovici. De la început, putem să precizăm tema sau supratema romanului (ceea ce, în sfera discursului, este sinonim cu intenţia discursivă), şi anume *viaţă-moarte*, explicit formulată în text, în fragmentul:

> „... e, finalmente, o carte despre viaţă şi moarte, despre cum să trăieşti intens atârnat de un fir de aţă, c-un cuţit enorm la beregată." (ND: 18).

În legătură cu problema intersectării sau neintersectării dintre „referenţialitatea" artistică şi cea obiectivă, ontologică, suntem de acord că, deşi pentru discursul artistic este specifică „distanţarea de referent" sau „suspendarea planului referenţial obiectiv", „referentul textului literar se construieşte o dată cu textul şi se reconstruieşte la receptarea lui" (Irimia 1985: 373). După părerea noastră, textul analizat reuşeşte să creeze impresia că planul obiectiv se împleteşte sau se confundă cu cel artistic-subiectiv, fără ca aceasta să însemne eludarea laturii compoziţional-artistice. De asemenea, există câteva semne – suprarealism, veridicitate, auto-analiza experienţelor trăite, ce ne trimit cu gândul la afirmaţia Elenei Loghinovschi (2003: 40),

BDD-A8587 © 2013-2014 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:13:39 UTC)

care spunea cu privire la un alt text, dar care se potriveşte şi aici, că „textul vieţii coexistă cu textul scris”. Acesta este sentimentul pe care autoarea ni-l produce, alături de faptul că scrierea unui text este, în final, un fel de terapie, ceea ce şi personajul principal mărturiseşte:

> „... terapia prin scris. Aliaţii tăi pot fi cuvintele. (...) În lumea lor totul e posibil. Printre cuvinte nu mori. Regăsirea de sine prin cuvinte. Refacerea celulelor prin cuvinte.” (ND: 20).

De asemenea, textul se vădeşte ca un mod de confruntare a realităţii, iar *realitatea este viaţă sau moarte*, pentru că „viaţa, în orice condiţii, creează viaţă”, iar moartea doar moarte (ND: 173). Restul, chiar dacă este conex, auxiliar, neesenţial sau, uneori, de umplutură, se referă tot la viaţă şi moarte.

Uneori, în text se fac trimiteri spre mentalul românesc-creştin care, prin memoria de lungă durată, înmagazinează o parte a conceptului antonimic *viaţă-moarte*, aflată, în acelaşi timp, într-o stare statică şi dinamică. Aici ne referim la zona periferică a conceptului ce conţine un strat atribuit frazemelor şi paremiilor, cu ajutorul cărora se poate defini experienţa / cunoaşterea general-umană, dar şi particulară. De static se leagă elementele cu caracter general, iterative, de tipul „Domnul îţi ia cu o mână, cu alta îţi dă” (ND: 89); „mai mult moarte decât vii” (ND: 106); „acum toţi sunt o apă şi-un pământ” (ND: 111), „restul e praf. Şi pulbere.” (ND: 112). Prin manipularea acestora în discursul artistic, ele se înscriu în segmentul dinamic-individual şi interpretativ al zonei periferice. Viziunea creştină este completată cu un alt strat conceptual care conţine o proiecţie personal-cognitivă asupra a ceea ce se întâmplă cu sufletul după moarte:

> „... numai corpul, materie de care ne împiedicăm, năuciţi, constant, care, ştie să urle şi să vomite, rămâne să dea piept cu viermii pământului. Sufletul se roteşte deasupra corpului; înălţarea lui nu poate fi monitorizată. Presupunem că-i încă o altă prezenţă... Alături de noi. Pentru cât timp? Suntem aproape siguri că, după moarte, sufletul rămâne pentru ca trupului să nu-i fie urât, să nu-i fie teamă... Apoi îl părăseşte direct. Încetul cu încetul se înalţă. Ca o navă spaţială. Şi lasă în urmă o dâră de inefabil.” (ND: 59).

Partea filosofico-creştină se îmbină cu cea ştiinţifică: „un cadavru e mai greu ca un corp obişnuit” (ND: 13), fiind o evidenţă a întrepătrunderii limbajelor la nivel discursiv-literar.

Acestea sunt câteva dintre ideile care formează planul conceptual general al textului analizat, cu referire la *viaţă* şi *moarte*. În continuare, încercăm să surprindem modul în care acest plan se verbalizează prin identificarea reţelelor conceptuale artistice arondate *vieţii* şi *morţii*, prin identificarea frame-urilor lor conceptuale (vezi Fillmore 1988), cât şi a imaginilor-scheme (vezi Lakoff 2006).

De la început, trebuie să precizăm că unele părţi ale conceptelor au o anumită importanţă şi o anumită semnificaţie pentru toţi membrii societăţii prezentate. În acelaşi timp, planul cognitiv-referenţial, are şi părţi specifice, individuale, mai ales că trebuie să se ţină seama de experienţa privată, irepetabilă a membrului unei colectivităţi, în speţă, a personajului principal (= autor/narator). Aşadar, vom avea un context general cu trimitere la planul cognitiv-referenţial comun, dar şi unul individual, specific, care depinde de experienţa senzorială, funcţională şi dinamică a autorului/ naratorului/ personajului. Însă alegerea modului de a compune şi de a structura discursul aparţine exclusiv scriitorului, ceea ce înseamnă că acestuia îi aparţine şi expresia lingvistică şi artistică, *i.e.* modalitatea de verbalizare a conceptelor.

Conceptele stratificate sunt structurate şi reprezentate de frame-uri conceptuale. Alături de *viaţă* şi *moarte*, în configurarea literar-artistică, un rol important îl au: *boală*, *durere*, *suferinţă*, *tristeţe*, *speranţă*, *lumină*. Acestea sunt concepte-satelit sau pot fi considerate actualizatori ai conceptului antonimic *viaţă-moarte*. Tabelul (fig.1) următor prezintă această situaţie:

CONCEPT	**FRAME CONCEPTUAL**
VIAŢĂ	„viaţa e segmentată de o mie şi una de lucruri” (ND: 101)
	„culorile curcubeului sunt culorile vieţii” (ND: 76)
	„în viaţă mă ţine bunul Dumnezeu!” (ND: 160)
	„sufletele bolnavilor de viaţă” (ND: 14)

BDD-A8587 © 2013-2014 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:13:39 UTC)

	„suntem de la naştere cu toţii răstigniţi pe netezimea crucii numită viaţă” (ND: 75) „viaţa şi moartea sunt două lucruri afine, necontradictorii” (ND 173) etc.
BOALĂ	„boala apare pe neaşteptate” (ND: 18) (boala) „supune la chinuri trupeşti şi sufleteşti inimaginabile” (ND 18) „când boala încă nu începuse să-i macine zilele şi nopţile, pielea creierul şi simţurile” (ND: 135) etc.
DURERE	„durere apocaliptică” (ND: 56) „urletul de durere” (ND: 66) etc.
SUFERINŢĂ	„omul trebuie să sufere pentru a se bucura de viaţă” (ND: 47) „suferinţa e de la Dumnezeu” (ND: 47) „muţi şi surzi de suferinţă” (ND: 53) etc.
TRISTEŢE	„tristeţea nu e una aici” (ND: 29) „distingi nenumărate tristeţi şi vise şi bucurii ciuntite” (ND: 29) etc.
SPERANŢĂ	„mă uit în jur. Speranţă există” (ND: 20) „tac şi înghit felii de speranţă” (ND: 20) etc.
LUMINĂ	„pentru mine, lumina e aer” (ND: 136) „trupul flămând de lumină” (ND: 56) „*... Dincolo e o lumină care hrăneşte fără sfârşit*” (ND: 215) etc.
MOARTE	„a muri însemna (...) a mă reinventa.” (ND: 26) „a muri de dragul unei vieţi ulterioare” (ND: 26) „oamenii buni nu mor cu adevărat” (ND: 68) „îmi imaginez (...) propria moarte” (ND: 35) „setea de moarte” (ND: 153) „ideea de moarte” (ND: 158) „moartea creează moarte” (ND: 173) etc.

Fig.1. Conceptele discursiv-literare, însoţite de frame-urile lor conceptuale, din romanul ND

În consecinţă, aceasta reprezintă conceptualizarea artistică prin care ni se relevă *viaţa* şi *moartea*, însoţite de conceptele-satelit amintite. În general, conceptele nu sunt izolate unele de altele, ci se află într-o reţea cu puncte comune, nodale, ceea ce înseamnă că se produce un schimb de informaţii între ele şi că un concept major este contaminat de datele stocate în sateliţii săi.

După cum am precizat şi după cum se observă şi în acest tabel, baza acestei conceptualizări discursiv-artistice este atât cunoaşterea general-umană, cât şi experienţa personală. Însă este adevărat că, în cazul operei literare, elementele cunoaşterii colective sau ale spaţiului mental colectiv se diluează în viziunea proprie asupra lumii printr-o conceptualizare personalizată. Ca urmare, în romanul ND, *viaţă* şi *moarte*, luate separat, formează adevărate reţele conceptual-artistice (fig. 2 şi 3):

BDD-A8587 © 2013-2014 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:13:39 UTC)

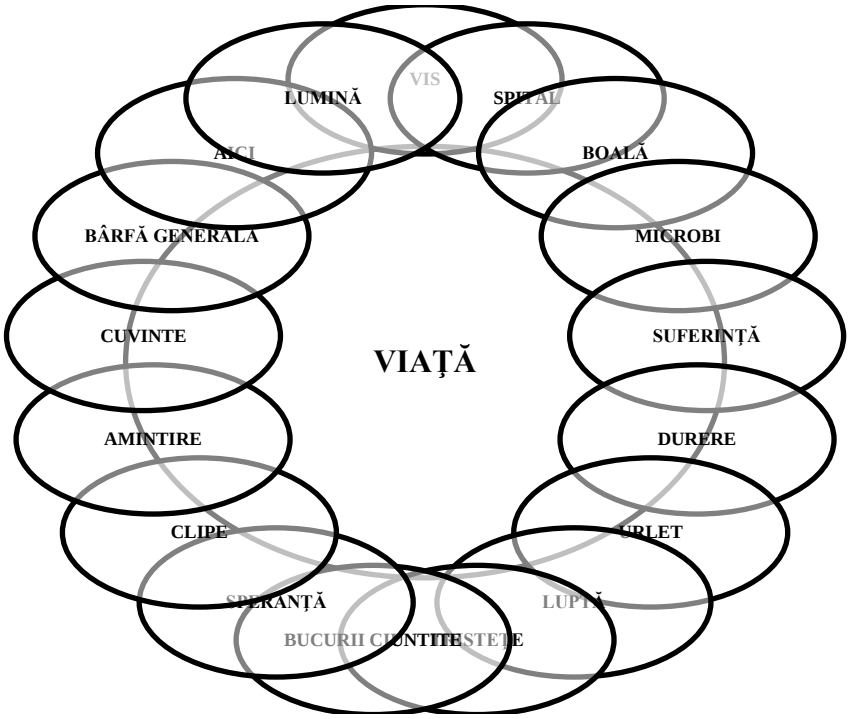

Fig. 2. Reţeaua conceptual-artistică a *vieţii* în romanul ND

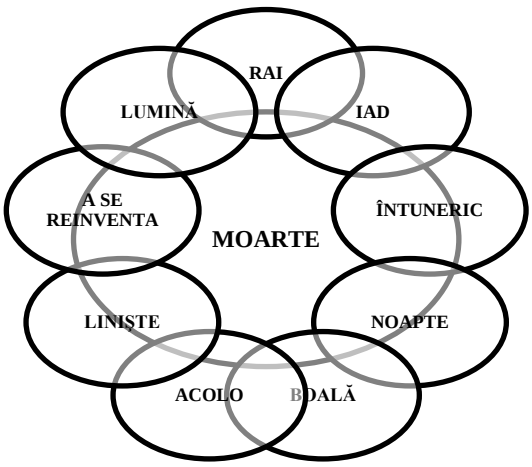

Fig. 3. Reţeaua conceptual-artistică a *morţii* în romanul ND

Din aceste reprezentări schematice reiese că, în roman, „viaţa" este vizibil mai stratificată, ceea ce arată că atenţia scriitorului s-a orientat în această direcţie. Se observă că o bună parte a acesteia face referire la „boală" căreia i se arondează *durere*, *urlet*, *suferinţă* etc. Deşi, în această privinţă a reprezentării „vieţii", textul urmează o traiectorie unic-personală, considerăm că se reuşeşte să se intre într-o zonă semantic-conceptuală transpersonală (după sintagma „zonă semantică transpersonală" a lui Culianu 2000: 214) şi să se exprime mai mult decât ceea ce se spune (*cf.* Coşeriu 2004: 315: „în orice moment, ceea ce efectiv *se spune* este mai puţin decât ceea ce *se exprimă* şi *se înţelege*").

Echilibrul celor două reţele descrise, ca şi legătura dintre ele, se realizează prin atragerea în spaţiul conceptual-discursiv a „catalizatorilor", a actualizatorilor (fig.4.): *lumină*, *credinţă*, *rugăciune*, *Dumnezeu* (mai recurent fiind „Cel de Sus"):

BDD-A8587 © 2013-2014 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:13:39 UTC)

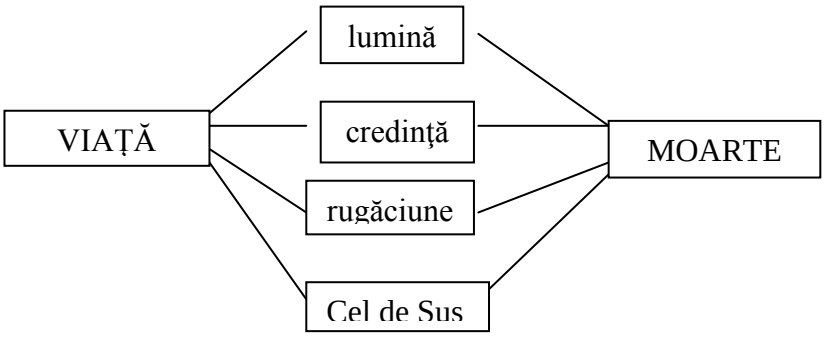

Fig. 4. Actualizatorii conceptuali în romanul ND

Dacă nu ar exista aceşti lianţi, dezechilibrul conceptual-artistic din sfera „vieţii" s-ar răsfrânge în sfera „morţii" şi invers. Practic, cele două concepte sunt interconectate, întrucât existenţa unuia depinde în mod vital de existenţa celuilalt.

Frame-urile conceptuale şi reţelele conceptual-artistice, prezentate anterior, ne oferă posibilitatea de a identifica şi imaginile-schemă, ce descriu *metaforele conceptual-auctoriale* (vezi şi Lakoff 2006, Kövecses 2008):

VIAȚĂ	**MOARTE**
viaţă-suferinţă	moarte-a se reinventa
viaţă-durere	moarte-întuneric
viaţă-curcubeu	moarte-liniște
viaţă-bârfă	moarte-noapte
viaţă-joc	moarte-viaţă ulterioară

Fig.5. Metaforele conceptual-auctoriale din romanul ND

În studiile cognitiviste (*cf.* Lakoff 2006), se obişnuieşte ca metafora conceptuală să fie reprezentată ca:

Ţintă	**Sursă**	**Expresie lingvistică**
viaţă	joc	„piese pe o masă imensă de joc" „e un joc de-a viaţa"

Fig.6. Schiţa metaforei conceptuale (după modelul lui Lakoff 2006)

Alături de G. Lakoff, considerăm că metaforele conceptuale de tip literar („novel metaphors" (Lakoff 2006: 215, 226)) sunt fundamentale pentru înţelegerea universului mental-artistic. În acelaşi loc, se menţionează că proiecţia metaforic-conceptuală nu este arbitrară (fig. 5, fig. 6), ci se bazează pe experienţa generală şi particulară acumulată şi prelucrată (*Ibid.*: 233), la achiziţionarea căreia participă în mod activ opoziţia antonimică şi neantonimică. Astfel, sistemului conceptual metaforic şi non-metaforic îi este familiară dimensiunea dicotomic-axiologică, prezentată în studiile cognitiviste prin pattern-urile *centru-periferie*, *sus-jos*, *atunci-acum* etc. Dintre acestea, bunăoară, în romanul analizat, se evidenţiază pattern-ul *atunci-acum* (acest pattern poate fi înţeles şi în sensul dat de Lakoff, *i.e.* un tip de „imagine-schemă"), după care discursul se structurează şi se orientează valorico-afectiv, într-o formă implicită, dar şi explicită:

> „Privesc prin luneta sensibilităţii mele de atunci şi de acum." (ND: 60), „... oricum, suferinţa mea de acum nu se regăşeşte în suferinţa mea de atunci." (ND: 60), „Clipele reale, de atunci, de acum, nu sunt decât amintiri pulverizate." (ND: 87).

BDD-A8587 © 2013-2014 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:13:39 UTC)

„Reţeaua de complementarităţi diadice” (Evseev 1999: 18) şi de opoziţii axiologice, accesate în construcţia discursiv-literară, este compusă şi din: *lumină-întuneric* (cu secvenţele: *lumină-obscur*, *lumină-umbră*), *noapte-zi*, *aici-acolo*, dar şi *a plânge-a râde*, *bolnav-sănătos*, *Rai-Iad*, *speranţă-fără speranţă*, *urlet (ţipăt)-muţenie*, *fericit-nefericit* (de pildă, personajul principal se descrie ca „Marele Nefericit”, ND: 89). Aceste pattern-uri şi cvasi-pattern-uri sunt atrase şi absorbite de conceptul antonimic guvernant al textului (*viaţă-moarte*), contribuind la coagularea discursiv-textuală pe baze antonimic-conceptuale. Fiecare cuplu opozabil se motivează şi se creează în interiorul frame-ului semantic şi conceptual, pe care îl descriu. Fireşte că toate aceste proiecţii conceptual-lingvistice ilustrează lexiconul mental artistic.

Complexitatea artistică, relevată de metaforele conceptual-auctoriale, de frame-urile conceptuale, precum şi avalanşa de conotaţii şi de termeni din diverse limbaje au ca rezultat un discurs plurivalent, dens şi compozit – Paris, Moscova, cadavru, boală, oncologie, Dali, Tarkovski, National Geografic, euthanasiere, scriitori-paparazzi, Proust, Sorbona, Simone de Beauvoir, Horaţiu Mălăele, Picasso, Dante etc.

În privinţa realizării artistice, atragem atenţia şi asupra preferinţei autoarei de a utiliza exprimarea zeugmatică, care ajută la crearea imaginilor contrastante:

> „... varză murată, clor, ser fiziologic, antibiotice, transpiraţie” (ND: 53); „... în apa murdară, cu spumant de vase franţuzesc, Pierre îşi băga profund mâinile şi gândurile şi visele şi amintirile” (ND: 71); „... gogoşi de casă aromaţi, pufoşi şi cu mult bun simţ” (ND: 141) etc.

Conceptualizarea discursiv-antonimică se vădeşte explicit în construcţia lingvistică a textului şi prin existenţa contextelor de tip antonimic.

Am înregistrat 96 de contexte antonimice, care se încheagă, de regulă, într-un plan semantico-referenţial de tip omogen: „Cunoscuţi şi necunoscuţi defilează ca şi când ar fi vii.” (ND: 35-36) şi, mai rar, în cel de tip eterogen: „Cu micile pasiuni. Cu marile regrete.” (ND: 72).

Cuplurile antonimice utilizate sunt fie uzuale, canonice: „Fărâma aceea de inefabil care *ne înalţă, ne coboară, ne înalţă, ne coboară*.” (ND: 80), fie ocazionale, *i.e.* auctorial-artistice: „Termopanul *de calitate* naşte flori *de mucegai*.” (ND: 54).

În plus, găsim o bază teoretică în concepţia lui R. Sârbu (1977: 221), care, cercetând „manifestarea antonimelor în context”, susţine că „*semnificaţia întregului context* este orientată de dinamica şi semantica antonimelor, indiferent de natura lor – propriu-zise sau ocazionale”, mai ales că se cumulează şi o „semnificaţie suplimentară”, specifică doar contextului respectiv.

Şi alte idei trebuie corelate cu conceptul antonimic şi conceptualizarea discursiv-antonimică. De pildă, cercetătoarea rusă N.B. Boeva (2001) introduce ideea de „coeziune antonimică” (антонимическая когезия), pe care o înţelege ca structură complexă cu variaţii lexicale, gramaticale, sintactice şi stilistice ale antonimelor, cu funcţie la nivel discursiv, în sudarea textuală pe baza opoziţiei semantice. Coeziunea antonimică reprezintă una dintre modalităţile de consolidare a textului şi, prin aceasta, de realizare a coeziunii textuale. În textul analizat, coeziunea antonimică este nu numai rezultatul evidenţelor termenilor opozabili, despre care am amintit, ci şi al spaţiului conceptual-artistic (fig. 1, fig. 4, fig. 5), construit pe baze opoziţional-cognitive. Aşadar, spre deosebire de antonimele propriu-zise, receptate ca termeni opuşi şi extracontextual, antonimele ocazionale exprimă în discurs, într-un text mai amplu, nu doar caracteristicile contrare şi contradictorii ale unor denotaţi din realitatea extralingvistică, ci concepte generale ca *iubirea-ura*, *binele-răul*, *tristeţea-bucuria*, *viaţa-moartea*. Unele dintre ele pot fi reperate doar la nivelul întregului text, ca abstracţiuni conceptuale, considerate proiecţii implicite, ce pot fi explicitate contextual prin diverse cuvinte, care, privite din punct de vedere strict paradigmatic, nu pot fi considerate cupluri antonimice, dar care reprezintă materialul lexical concret cu care se construieşte, în fapt, acea „proiecţie conceptuală antonimică”.

Având în vedere cele expuse, putem să prezentăm o schemă a conceptualizării antonimice în romanul ND:

BDD-A8587 © 2013-2014 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:13:39 UTC)

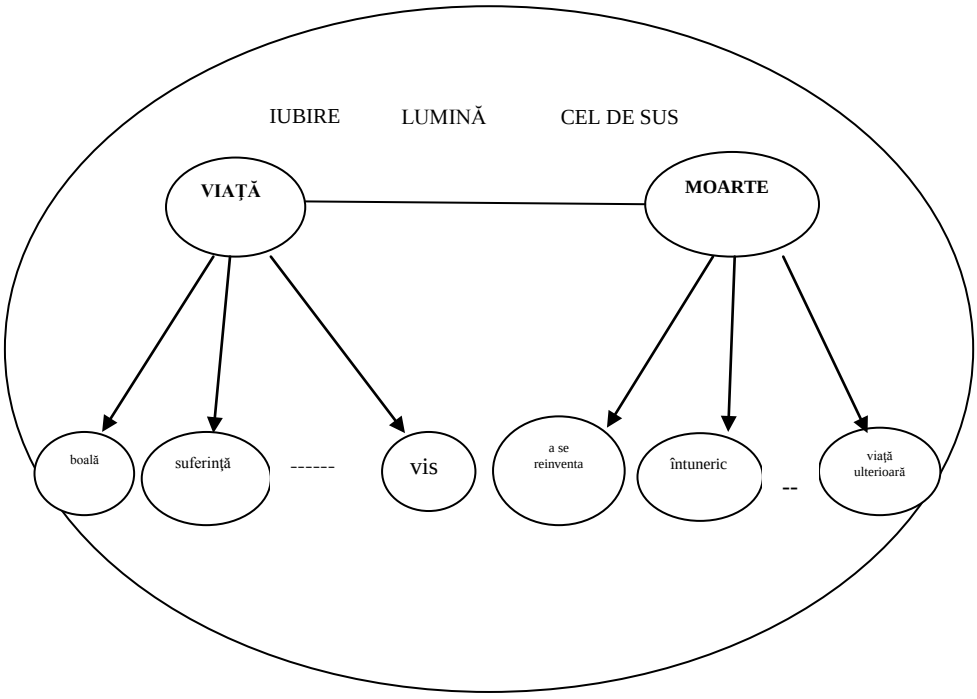

Fig.7. Configurarea discursivă a romanului ND, pe bază conceptual-antonimică

În final, analiza lingvoconceptuală întreprinsă demonstrează şi faptul că antonimia, cel puţin din perspectivă lingvocognitivă, se (re)construieşte, fiind o paradigmă utilă în structurarea macro- şi microcontextuală, contribuind la coeziunea textuală.

Conceptualizarea antonimică asigură textului unitate structurală, formală şi de conţinut; mai mult, am putea susţine că textul poate fi considerat o „extensie discursivă" (sintagmă preluată de la Lakoff 2006: 193) de tip literar-artistic, originală, a conceptului *viaţă-moarte*.

Totodată, prin analiza stilistic-cognitivă a proiecţiei artistice a acestui concept, se reiterează faptul că perechea antonimică *viaţă-moarte* este un cuplu extrem de stabil, convenţional, în mentalul uman, este o constantă conceptual-lingvistică, un *prototip cognitiv*.

Referințe bibliografice:

BOEVA, N.B. 2001: *Grammatičeskaja antonimija v sovremennom anglijskom jazyke*, avtoreferat disertacii, Moscova.

CONSTANTINOVICI, Simona 2009: *Nepoata lui Dali*, (ND), Timişoara, Editura Marineasa.

COŞERIU, E. 2004: *Teoria limbajului şi lingvistica generală: 5 studii*, (ed. N. Saramandu), Bucureşti, Editura Enciclopedică.

CULIANU, I. P. 2000: *Studii româneşti (I)*, (traduceri de Corina Popescu şi D. Petrescu), [Bucureşti], Editura Nemira.

EVSEEV, I. 1999: *Componenta mitologică a vocabularului românesc*, Bucureşti, Editura Academiei.

FILLMORE, Ch. 1988: „Framy i semantika ponimanija", in *Novoe v zarubežnoj lingvistike: Kognitivnye aspekty jazyka*, vol. XXIII, Moscova, Editura Progress, p. 52-92.

GHELTOFAN, Daniela 2012: *Câteva observaţii asupra conceptului antonimic „viaţă-moarte" (sub aspect lingvocognitiv)*, in Călin Timoc (red. resp.), *Qvaestiones romanicae. Lucrările Colocviului Internaţional Comunicare şi cultură în România europeană (ed. I, 15-16 iunie 2012)*, Szeged, Editura JatePress, p. 396-402.

IRIMIA, D. 1985: *Regional – literar în textul artistic*, in „Anuar de lingvistică şi istorie literară", tom XXX, p. 373-378.

BDD-A8587 © 2013-2014 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:13:39 UTC)

KÖVECSES, Z. 2008: „The Conceptual Structure of Happiness", in Heli Tissari, Anne Birgitta Pessi, Mikko Salmela (ed.), *Happiness: Cognition, Experience, Language*, Helsinki, Helsinki Collegium for Advanced Studies, p. 131–143.
KUBRJAKOVA, E.S., DEM'JANKOV, V.Z. 2007: *K probleme mental'nyh reprezentacij*, in „Voprosy kognitivnoj lingvistiki", nr. 4, p. 8-16.
LAKOFF, G. 2006: *The contemporary theory of metaphor*, in D. Geeraerts (ed.), *Cognitive Linguistics: basic readings*, Berlin, Walter de Gruyter, p. 185-238.
LANGACKER, R. W., Foundations of Cognitive Grammar, vol 1, Stanford, Stanford University Press, 1987.
LOGHINOVSCHI, Elena 2003, *Dostoievski si romanul românesc*, București, Editura F.C. Est-Vest, București.
PARADIS, Carita, WILLNERS, Caroline 2011: „Antonymy: From convention to meaning-making", in „Review of Cognitive Linguistics", 9 (2), p. 367–391.
SÂRBU, R., 1977: *Antonimia lexicală în limba română*, Timișoara, Editura Facla, 1977.
WIERZBICKA, A., GODDARD, C. 1995: „Key words, culture and cognition", in „Philosofica", 55 (1), p. 37-67.

BDD-A8587 © 2013-2014 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:13:39 UTC)